

Overdenking, Drachten Elim, Br. Robert Jan Nijland

31 januari 2016

Thema: 'omgaan met boosheid en verdriet'

Schriftlezingen: Ps. 137; Rom 12:9-21

Overdenking

Dit is mij Insuline pomp, ik heb al bijna twintig jaar diabetes. Het moeilijke woord voor suikerziekte. En nu al bijna 8 jaar een pomp. Wanneer ik iets eet, kan ik op wat knopjes drukken. De pomp geeft dan Insuline af. Deze pomp zorgt er dus uiteindelijk voor dat het suiker in mijn bloed en de insuline in balans blijven. Het is de bedoeling dat ik geen hoge of lage bloedsuiker krijg, als dat wel gebeurt dan voel ik me niet lekker en op langere termijnen zijn er allerlei complicaties die kunnen optreden. Blind worden, voeten die geamputeerd moeten worden, chronische pijn.

Voordat ik deze pomp had, moest ik altijd spuiten. En ik heb altijd een hekel gehad aan naalden! Ik was dan ook erg blij dat ik van mijn vorige diabetes verpleegkundige deze pomp mocht krijgen. Het was alsof ik geen diabetes meer had. Zo bevrijdend werkte deze pomp voor mij.

Sinds een half jaar zijn we terug verhuisd naar Lelystad, en hier kreeg ik een nieuwe Diabetes verpleegkundige. Ik zat enige weken terug bij haar op kantoor en we praten over de pomp. Elke 4 jaar moet je weer een nieuwe krijgen, maar deze pomp kost tussen een paar duizend euro's. Mijn diabetes vpk vond eigenlijk niet dat ik aan de voorwaarde voor zo een dure behandeling voldeed. Ik stond met mijn mond vol tanden. Er flitst op dat moment van alles door mijn hoofd, maar een zin overheerste: Je moet weer gaan spuiten. Je moet weer gaan spuiten. Telkens als ik probeerde iets anders te bedenken of mijn diabetes verpleegkundige wilde overtuigen met argumenten kwam die zin weer omhoog: Je moet weer gaan spuiten. Ik voelde me niet gehoord, ik voelde me niet gezien en ik voelde me daar niet begrepen. Dus ik ging in paniek naar huis. Mijn paniek werd die zelfde dag nog verdriet, die verdriet werd al snel boosheid. En ik dacht ik zal haar! Op zulke momenten bel ik eerst vaak Reitse om te spuien. Daar uit ik mijn verdriet, daarna bel ik mijn beste vriendin. Daar uit ik dan mijn boosheid. Beide gaven me terug dat ik het er niet bij moest laten zitten. Ik bedacht me dat ik theoloog ben en goed met woorden ben. Ik voelde me niet gehoord en begrepen, dus daar moest ik wat aan doen. Dus ik heb de diabetes polie van het ziekenhuis gebeld en werd nog diezelfde middag terug gebeld. Ik heb mijn diabetes verpleegkundige uitgeled dat ik een beetje in shock raakte tijdens het gesprek en niet goed wist te antwoorden. Ik vertelde haar dat de insuline pomp misschien niet lichamelijk helemaal deed wat die moest doen bij mij, maar dat het voor mijn geestelijke geruststelling een grote toegevoegde waarde ik. Ik vertelde haar dat ze niet begreep hoe ik na 20 jaar nog steeds in een rouwproces zit over mijn diabetes, en dat ze daar niet de goede vragen over heeft gesteld of aandacht aan heeft besteed. Ik vertelde haar dat ik haar en haar collega's wel een cursus kon aanbieden over rouw, want ik zou toch heus niet de enige zijn die daarmee worstelde. Een week later belde ze me terug, ze had met de arts overlegt. Ik mocht een nieuwe pomp gaan uitkiezen. Verdriet, dat boosheid werd. Maar met die boosheid ben ik niet stil blijven zitten. Die boosheid was de motor om voor mij in beweging te komen, het was echter niet het stuur waar ik naar toe wilde. En uiteindelijk heeft het me gebracht waarvan ik nog steeds denk dat ik het verdien.

21, 22, 23, 24

Ik heb net psalm 137 gelezen. Deze prachtige psalm gaat over emoties waar in de kerk te weinig over gesproken wordt. Verdriet en boosheid en wraak. Aan het begin van deze dienst heb ik jullie een nummer laten luisteren die gebaseerd is op deze psalm. Het lied richt zich vooral op de eerste paar verzen van deze psalm, hoe verder in de psalm we komen hoe ongemakkelijker het wordt. Vooral het laatste vers. Gelukkig hij die jouw kinderen grijpt en op de rotsten verplettert is ons te gruwelijk. Toch wil ik het juist over het gevoel waar deze laatste verzen uiting aan proberen te geven spreken vandaag.

Deze psalm is geschreven tijdens of denkt terug aan de tijd waarin de Israëlieten in de ballingschap waren gebracht. Aan de rivieren van Babel, zitten de isrealiteiten er verslagen bij. Babylon moet een vreemd land geweest zijn, waar Israel bergen en heuvels heeft is Babylonië vlak. Het ligt tussen twee grote rivieren in en vanuit de rivier de Eufraat zijn allerlei kanalen gegraven. Het is goed mogelijk dat de Israëlieten aan 1 van die kanalen zaten. Een plek om te treuren en overdenken. Ik heb zelf ook een aantal van die plaatsen. De plek waar het gemis ervaart. Die plek is voor mij het bos waar ik loop om Bij God te zijn, die plek is mijn bed waar ik lig en doe alsof de muren buiten mijn kamer niet bestaan, die plek is de vloer van de huiskamer, waar ik ga liggen omdat ik gewoon niet meer weet ik anders moet doen. Daar lig ik dan naar het plafond te staren. Gevuld met een gevoel van leegte, geen woorden kan vinden om te beschrijven wat ik ervaar, daar waar ik denk wat heeft het allemaal voor zin. Waar doen we het voor, het is te moeilijk, het doet te veel pijn.

Daar denken de Irrealiteiten terug aan hun Sion. Terugdenkend aan de plaats die ze missen terugdenken aan Israël, het land dat ze verlaten moesten. Terugdenkend aan Jeruzalem, hun prachtige hoofdstad, terugdenken aan de stad waar de tempel zich bevond. Terugdenken aan de God die in die tempel woonde. Terugdenken aan de stad en de tempel die verwoest waren door de mensen die hun meegenomen hadden naar dit voor hun vreemde land. Een lange zware tocht achter de rug, je rijkdom verloren, je huis vernield, familie en vrienden kwijt, misschien zijn zij wel bruut vermoord. En terwijl de Israëlieten daar zaten te treuren, terwijl ze daar radeloos en terneer geslagen zitten vragen de mensen die hun gevangen hebben genomen of ze een lied willen zingen over de pracht die zijzelf vernield hadden. Op het moment dat je iets verloren heb, iets wat je zeer dierbaar was en wat op gruwelijke wijze uit je leven is gerukt. Diefstal, een ongeluk, misbruik, brand, vernieling, ziekte, scheiding, onrecht. Daar komt geheid verdriet van. En soms zijn er mensen (die het misschien ook nog wel goed bedoelen) die je vragen om te herdenken, die dwars door je pijn en verdriet heen willen, dat aan de kant willen schuiven en je aanspreken op dat gene wat ooit waardevol was. Terwijl je nog vol in emotie zit, verdrietig, weggekwijnd en verloren. En een goed bedoelde opmerking kan je dan diep in je hart raken. Precies op de plaats waar je waar je een open wond hebt wordt je aangesproken, wordt je neergeslagen, wordt je neergestoken.

In Babylon lijkt het er op dat de beulen dit expres deden. Nog meer wilde ze de Israëlieten kwellen, ze laten weten dat zij de verliezers waren. Maar er gebeurd in de psalm iets moois, Ze weigeren te zingen van dat gene dat hun is afgenomen op een plaats die hun vreemd is. En toch lijkt het even of ze boven het verdriet uit getild worden. Er komt een overgangsfase van het verdriet richting de boosheid. Een fase waarin ze terugdenken aan Jeruzalem, en geven aan het nooit te willen vergeten. Ze willen de pracht, hun tempel, hun geloof, hun thuisland en familie niet kwijtraken in hun gedachten. Ze willen niet zo onderdrukt worden door hun beulen dat ze vergeten waar ze vandaag kwamen. Willen de Isrealieten dan in hun verdriet blijven hangen door het herinneren? Dat zeker niet. Jeruzalem en de tempel is voor hen volledig verbonden met hun geloof. Wanneer er gesproken wordt over Jeruzalem is dat

niet los te zien van wie God voor hen is, en het verbond dat God met de Israëlieten had gesloten. Het volk toont hun trouw aan God, zelfs zo ver dat ze niemand boven Hem willen stellen. Niet hun eigen onmacht, verdriet of verslagenheid. Maar God staat boven alles voor hen.

Dat nieuwe perspectief op hun verdriet roept echter ook weer een nieuwe fase in hun rouwproces op. Door de focus te verleggen op God begint ook boosheid een rol te spelen. De boosheid uit de Psalm is echter niet een rouwe uitbarsting van emotie. Elk woord lijkt met zorg gekozen. Een bekende baptisten theoloog uit de 19de eeuw die Spurgeon heet noemde psalm 137 het mooiste gedicht uit de Bijbel. De psalm is volgens hem een poëtisch meesterwerk. De woede die geuit wordt is niet rechtstreeks gericht op Babylonië en het volk Edom. Maar het is een roep naar God. Heer denk terug aan de dag dat Jeruzalem viel, toen de Edomieten riep om de vernietiging, toen de Edomieten de Babyloniërs hielpen om ons gevangen te nemen en ons af te slachten. Denk aan wat hun deden heer.

En uiteindelijk komen we bij Babel zelf. De roep om wraak wordt tot in volle heftigheid uitgesproken. Doe hun wat zij ons hebben aangedaan. Er wordt hier gegrepen op het principe van het Oog om Oog, tand om tand. Dat was toen het rechtssysteem waarin de Israëlieten waren opgegroeid, waar ze bekend mee waren. De oproep om de kinderen te grijpen en op de rotsen te verpletteren is een oproep tot vergelding. De kinderen van de Israëlieten waren al verpletterd. Gezinnen en families waren al bruut vermoord. In de omliggende landen van Israel was het vermoorden van kinderen een heel gewone manier van oorlogsvoering. Er werd gezorgd dat de volgende generatie geen wraak zou nemen. Isreal zelf heeft deze tactiek nooit zelf uitgevoerd, maar roept vanuit haar boosheid wel aan of iemand die wraak wil nemen. Niet zelf uitvoeren, maar roepen om vergelding. Niet zelf het recht in handen nemen maar de ultieme rechter, God zelf, oproepen om rechtmatig te handelen.

Ieder jaar horen we opnieuw rond doden herdenking over de joden in concentratiekampen, we horen opnieuw van ss'ers die kinderen ter pletter slaan. Stel je voor dat het jou kind of kleinkind was die toen doorzeeft werd door kogels, die werd opgehangen of vergast. Maar ook nu nog zijn er dingen die extreme woede kunnen oproepen. Een vriend aangereden door een dronken persoon achter het stuur, dood door medische fouten in het ziekenhuis, verkracht en vermoord op vakantie in het buitenland. Zou je ze dan niet, zou je ze dan niet helemaal kapot willen maken. Vraagt dat niet om vergelding. En wie durft op zo een moment een vermanend vingertje op te steken.

Die laatste verzen van deze psalm wil ik lezen als kreet van de slachtoffers. En wat ben ik blij dat de Bijbel deze kreet biedt. Dat er in ons heilige boek ruimte is voor die emoties, waar we in de kerk maar zo weinig verstand van hebben. Die we het liefst proberen te negeren en weg te stoppen. De Bijbel heeft meerdere psalmen en verhalen waarin die roep om wraak wordt geuit. Psalm 12, 44, 58, 83, 109. Keer op keer roep om vergelding, roep op wraak, roep om gerechtigheid. Niet door ons als mens uitgevoerd, maar een roep gericht op God. Een roep om onze woede en onmacht een stem te geven en te uiten naar de gene die daadwerkelijk begrijpt wat wij ervaren op dat moment. Je boosheid en wraakgevoelens mag je uiten naar God.

In de voorbereiding op deze preek sprak ik een aantal mensen die verbaasd waren over het thema van deze ochtend. Dat past toch niet meer in onze nieuwe testamentische tijd? Die teksten zijn niet meer van toepassing. In een tijd waarin Jezus de schuld op zich heeft genomen is die ander toch al vergeven?

Ik wil graag een stuk lezen uit Romeinen 12. Jullie kunnen als het goed is meelesen op het scherm

Lezen Rom 12.

In een tekst waar liefde en het goede doen voorop staat. Wordt toch ook kort aandacht geschonken aan wraak. En in samenspraak met psalm 137 wordt gezegd. Neem niet zelf wraak maar laat God uw wreker zijn. Geef u vijand te eten als hij honger heeft dan stapelt u gloeiende kolen op zijn hoofd. Paulus heeft deze tekst geschreven in een context waarin geweld een grote rol speelt. De romeinse keizer Nero vervolgde Joden en christenen op brute wijze. Paulus kende de schreeuw om wraak, hij had gezien hoe talloze Joden die wraak wilde nemen gekruisigd werden. Hij ontkent niet dat de wraak niet voor de hand ligt, maar hij roept op om de wraak aan God over te laten. De wrekende God, God rekent af zonder dat wij precies weten hoe. En dat hoe moeten wij loslaten. Speel niet voor eigen rechter. Wij worden opgeroepen een andere weg te gaan, zodat wij niet door het kwade worden overwonnen. Het eindeloze spiraal van geweld wordt daarin verbroken.

Het zal jullie misschien verbazen als ik nu uitspreek dat ik eigenlijk een pacifist ben. Ik ben tegen oorlog en tegen het lichamelijk pijn doen of verwonden van een ander levend wezen. Dat ben ik echter niet door een hoog ideaal, maar juist omdat de vernietigingskracht en het geweld ook in mijzelf aanwezig is. Die vernietigingskracht leidt echter alleen maar tot meer destructie. Een roep om wraak is echter een roep om recht, een roep op rechtzetting. Ik geloof dat er een verschil is tussen een wens en het daadwerkelijk uitvoeren van wraakgevoelens als die kans zich voordoet. Er is een mogelijkheid om af te zien van die wraak, om die wraak anders uit te voeren. Ik denk aan een boek van de joodse advocaat Abel J. Herzberg die het boek: Brieven aan mijn kleinzoon schreef. Hij beschrijft daarin een mooie zaterdagmiddag in augustus 1945, zaten wij aan het terras van een villa van een joodse familie. Die villa was als joods bezit in de oorlog aan een bekende NSB'er overgegaan, die daar ook gewoont had. Die NSB'er zat nu in een kamp gevangen. Zijn vrouw was ziek en de dokter had haar het eten van groene pruimen aanbevolen. In de boomgaard van een joodse familie stond een mooie groene pruimenboom, en de zieke vrouw stuurde een meisje om naar de familie om een mandje met groene pruimen te vragen. Je kunt begrijpen dat de joodse familie geschokt was van de brutaliteit en het meisje werd direct weggestuurd zonder pruimen. Maar zegt Abel Herzberg mijn vader zou gezegd hebben: stel je eens voor dat we in de bittere uren van de oorlog hadden gefantaseerd over hoe we ons na de bevrijding zouden wreken. De een zou bedacht hebben om iedereen te geselen, de ander zou nog een veel wredere wraak hebben bedacht. Maar het meeste succes zou iemand hebben gehad, dat als iemand had voorgesteld dat gene wat we nu meemaken. Wij zitten in de zon, de vijand zit achter slot en grendel zijn vrouw is ziek en komt bij ons aankloppen om hulp. Waarom geven we die niet? Waarom wreken we ons niet? Geef de beste pruimen die je vinden kunt. Wie weet zegt Abel Herzberg, zou mijn vader niet gelijk hebben gehad. Want mijn wraak moet zoet zijn, niet bitter. Laat die wraak niet in jezelf doorleven, maar uit die naar God en zoek een nieuwe weg. Laat je niet overwinnen door het kwade, maar laat je overwinnen door het goede.

Dit verhaal is niet rond, elke situatie roept steeds weer bezinning op om te bedenken wat je met je boosheid kunt. En soms heb ik zelfs moeite om die boosheid te uiten naar God. Want soms ben ik stiekem boos op hem. Ik ga jullie een verhaal vertellen over een recente gebeurtenis in mijn leven, een verhaal waarin ikzelf nog zoekende ben hoe ik met mijn verdriet en boosheid moet omgaan.

Maarten was vroeger toen ik 22 was een collega van mij. We gingen met dezelfde collega-vrienden om en zo kwamen we elkaar vaak tegen. Maarten en ik waren zelf niet erg close. Het is ongeveer een jaar geleden dat Maarten ziek werd, hij schaamde zich daar erg voor. Ik kwam rondom die periode met hem in contact, en hij deelde zijn verhaal met me. Hoe hij allerlei dingen verloor door zijn ziekte, zijn vader had hem in de steek gelaten, hij raakte zijn baan kwijt. Maarten wist niet meer wat hij moest doen. Hij heeft me afgelopen jaar een aantal keer gebeld, ik luisterde naar zijn verhaal en vroeg hem wat vragen. Ik vertelde elke keer dat het misschien goed was om in het echt af te spreken, Maarten zou met een voorstel komen. Twee weken geleden stuurde ik op zaterdag een bericht naar Maarten, om te vragen wanneer we zouden afspreken. Vannacht is het twee weken terug dat het vakantie huisje waar maarten in lag te slapen is afgebrand. Het duurde de politie twee dagen om te ontdekken van wie het verbrande lichaam was dat was gevonden. De politie denk dat is het is aangestoken, mogelijk is Maarten vermoord. Ik ben nu al twee weken verdriet en boos geweest. Verdrietig omdat Maarten dit niet heeft verdient, verdrietig omdat niemand wist dat ik met Maarten omging en ik dus niet verdrietig mocht zijn. Ik was boos omdat ik meer had moeten doen om contact te leggen, om hem te helpen in zijn zware proces afgelopen jaar. Ik ben boos op God omdat ik niet meer tijd heb gehad om daarin te investeren. En in mijn machteloosheid, verdriet en boosheid ben ik blij dat ik niet weet wie het huis heeft aangestoken. Want ik weet wat ik zou willen doen tegen die persoon. En ik weet niet eens goed hoe ik naar God kan uiten hoe ik mij voel. De eerste stap die ik zet om die gevoelens te uiten heb ik gevonden in een nummer die ik jullie wil laten horen. Ik hoop dat als jij geen woorden weet, dit voor jou een eerste stap mag zijn.

Amen

Matthijn Buwalda - Waar bent U?

Geen gevoel meer om te delen
ik heb alles weggegeven
aan de mensen die nooit echt
hebben geluisterd

Niemand om op terug te vallen
ik kan slechts mijn vuisten ballen
en slaan tegen de leegte om mij heen

Maar U, U kent mij echt
en U weet waar ik doorheen ga
en toch grijpt U niet in?
U hebt toch beloofd,
me te dragen door het water?
Kunt U dan niet zien dat ik verdrink?

Ik ben moe van al het bidden
Ik heb geen kracht om nog te schreeuwen
En van U heb ik al tijden

niets gehoord

Dus nu schreeuw ik zonder woorden
maar de klanken gaan verloren
in de stilte die mijn leven nu omgeeft

Maar U, U kent mij echt
en U weet waar ik doorheen ga
en toch grijpt U niet in?
U hebt toch beloofd,
me te dragen door het water?
Kunt U dan niet zien dat ik verdrink?

Geen gevoel meer om te delen
Ik heb alles weggegeven
maar diep van binnen weet ik dat U luistert...